

Joanna Zaucha

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Leokadia Dukiewicz

1. Biogram

Urodziła się 10 października 1926 roku w Tarnowskich Górach jako Leokadia Wirginia Słomka. Zmarła 23 października 2018 roku w Poznaniu. Dorastała w trudnych warunkach materialnych. W czasie wojny pracowała fizycznie. Po maturze w 1949 roku rozpoczęła studia polonistyczne na Uniwersytecie Wrocławskim. Drugi etap studiów odbyła w Poznaniu, skierowana tam ze względu na swoje zainteresowania językoznawcze. W 1956 roku uzyskała dyplom magisterski na podstawie pracy poświęconej intonacji, której opiekunem był Wiktor Jassem. Już wtedy interesowała się fonetyką eksperymentalną. Jeszcze przed doktoratem została aspirantką, a następnie starszym asystentem w Instytucie Podstawowych Problemów Techniki PAN. Angażowała się w prace zespołowe prowadzone w tym ośrodku, zajmując się jednocześnie badaniami indywidualnymi. W 1959 roku obroniła pracę doktorską pt. „Trójwymiarowa analiza mowy” (promotorem był W. Jassem). Po utworzeniu IJP PAN w 1973 roku została zatrudniona w Pracowni Budowy Gramatycznej Współczesnego Języka Polskiego. Kariera zawodowa L.D. na trwale związana była z IJP PAN, gdzie pracowała do przejścia na emeryturę. Stopień doktora habilitowanego uzyskała w 1979 roku, na podstawie pracy „Intonacja wypowiedzi polskich”, a tytuł profesora w 1997 roku. Jako dydaktyk L.D. współpracowała z UMCS i UAM. Była członkiem PTJ, Polskiego Towarzystwa Fonetycznego, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

2. Zakres badań

Badania L.D. obejmowały analizę widmową głosek (m.in. 1958, 1959, 1967, 1968), opis ich frekwencji (1984) w wybranych typach wypowiedzi (1975, 1977, 1978). L.D. stosowała metodę spektrograficzną, którą do polskich badań fonetycznych wprowadził W. Jassem. Cechą charakterystyczną jej badań było stosowanie filtrów czasowych, korekcji częstotliwości oraz metod matematycznych. Posługiwała się także analizą audytywną. Do dorobku L.D. należą również prace poświęcone przekazowi technicznemu mowy (1961, 1962). L.D. ustalała, w których pasmach rozpoznawalność określonych głosek jest największa.

Badając spółgłoski i samogłoski nosowe, L.D. zmierzała do ustalenia właściwości akustycznych $[m, n, \acute{n}, \eta]$ oraz samogłosek oznaczanych literami q i ξ , odpowiadających za ich swoistość. Jej badania częściowo potwierdziły hipotezy dotyczące układów formantów i antyformantu charakterystycznych dla poszczególnych spółgłosek nosowych. Z kolei zastosowanie filtrów czasowych w analizie samogłosek nosowych przed trącymi wykazało ich polisegmentalność, stanowiącą przedmiot kontrowersji w badaniach fonetycznych. Warto podkreślić, że wyniki uzyskane przez L.D. są zbieżne z rezultatami eksperymentów wykorzystujących współczesne metody pomiarowe (m.in. zastosowanie macierzy mikrofonowej i zaawansowanych rejestratorów audio). W badaniach nad intonacją L.D. (1975, 1977, 1978) wprowadziła perspektywę funkcjonalną. Interesowały ją nie tyle możliwe przebiegi „melodii nuklearnej”, ile ustalenie konturu intonacyjnego charakterystycznego dla frazy zdaniowej określonego typu: pytania o rozstrzygnięcie, wypowiedzi kontynuatywnej, odpowiedzi na pytanie i oznajmienia. Opierając się na zapisach tonograficznych częstotliwości podstawowej oraz identyfikacji audytywnej, L.D. rozróżniała wypowiedzi zakończone o intonacji opadającej lub mocno opadająco-rosnącej od niezakończonych o przebiegu rosnącym lub słabo opadająco-rosnącym. Wypowiedź niezakończona interpretowana jest jako pytanie przy większym interwale krańcowych wartości przebiegu rosnącego.

Jeśli chodzi o badania frekwencyjne, według L.D. (1985, 1995) w polszczyźnie w dowolnej pozycji przeważają głoski dźwięczne (spółgłoski i samogłoski). Biorąc pod uwagę wyłącznie spółgłoski, okazuje się, że przewagę liczebną zyskują głoski bezdźwięczne. Najrzadsze są, zdaniem L.D., głoski polisegmentalne, dźwiękowo-szumowe $[d, z, \text{ʒ}]$.

L.D. była autorką fonetycznej części „Gramatyki współczesnego języka polskiego” pod red. H. Wróbla (L.D. 1995). Prócz opisu artykulacyjnego L.D. prezentuje w nim charakterystykę akustyczną polskich głosek, wprowadza podstawową terminologię wykorzystywaną w badaniach akustycznych, a także prezentuje wyniki własnych badań. Rozdział ten stanowi syntezę pracy naukowej L.D.

Najważniejsze publikacje

L.D. 1958. „Analiza mowy nagranej wstecz”. *Język Polski* 38: 196–203.

L.D. 1959. „Trójwymiarowa analiza mowy”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 18: 185–207.

L.D., i R. Piela. 1961. „Szczegółowe badania wyrazistości i rozróżnialności głosek polskich w różnych warunkach przenoszenia”. *Biuletyn Wojskowej Akademii Technicznej* 7: 45–67.

L.D., i R. Piela. 1962. „Wyrazistość i rozróżnialność głosek polskich w zależności od górnej granicy częstotliwości”. *Przegląd Telekomunikacyjny* 7: 213–217.

L.D., i K. Dukiewicz. 1964. „The Influence of Time Filtering on the Perception of Consonants”. *Proceedings of Vibration Problems* 5(2): 137–157.

L.D. 1967. *Polskie głoski nosowe. Analiza akustyczna*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

L.D. 1968. „The Acoustic-Phonetic Correlates of «q», «ç» in Present-day Polish”. *Speech Analysis and Synthesis* 1: 53–68.

L.D., i H. Kubzdela. 1973. „Time-compression of the speech signal”. *Speech Analysis and Synthesis* 3: 31–51.

- L.D. 1975. „Cechy prozodyczne i audytywna różniczalność niektórych wypowiedzi pytajnych i kontynuatywnych oraz niezakończonych i zakończonych w języku polskim”. *Polonica* 1: 29–69.
- L.D. 1977. „Prozodyczne wyznaczniki komunikatywnej struktury wypowiedzi”. *Polonica* 3: 5–15.
- L.D. 1978. *Intonacja wypowiedzi polskich*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- L.D. 1985. „Nagłosowe grupy spółgłosek w polskich tekstach popularno-naukowych i prasowych”. *Studia Gramatyczne* 6: 17–34.
- L.D. 1995. „Fonetyka”. W *Fonetyka i fonologia*, red. H. Wróbel. Kraków: IJP PAN, 9–103.

Literatura podmiotowa

- Sawicka, I., i A. Trawińska. 2013. „Powojenne osiągnięcia polskiej slawistyki w dziedzinie fonetyki i fonologii”. *Rocznik Slawistyczny* 42: 55–76.
- Steffen-Batogowa, M. 1971. „Polskie głoski nosowe: analiza akustyczna”. *Logopedia* 10: 160–164.
- Steffen-Batogowa, M. 1971. „Zarys rozwoju fonetyki akustycznej w Polsce”. *Logopedia* 10: 56–70.